

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-34>

УДК 330.8:338.2:378

ОСНОВНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ЗДАТНІСТЮ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

THE MAIN ASPECTS OF MANAGING THE INNOVATIVE ABILITY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Бреус Світлана Василівнадоктор економічних наук, професор,
Київський національний університет технологій та дизайну
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0624-0219>**Лишко Марія Володимирівна**магістр,
Київський національний університет технологій та дизайну
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4699-1711>**Breus Svitlana, Lyshko Mariia**

Kyiv National University of Technologies and Design

Здійснено систематизацію науково-методичних підходів до розуміння категорії «інноваційний потенціал», «інноваційна спроможність». Визначено, що інноваційна здатність є одним з найважливіших інструментів підвищення рівня економічного розвитку як суб'єктів господарювання, так і закладів вищої освіти. Розглянуто основні методи оцінювання інноваційного потенціалу. Визначено, що наразі не розроблено єдиної універсальної методичної бази не лише оцінювання інноваційної здатності, але й інноваційного потенціалу ні суб'єктів господарювання, ні закладів вищої освіти. Наголошено на доцільності розроблення для оцінювання інноваційної здатності закладів вищої освіти удосконаленого методичного підходу на основі комбінування елементів окремих методів з відповідним визначенням рівнів інноваційної здатності.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, суб'єкти господарювання, заклади вищої освіти, інноваційний потенціал, інноваційна здатність, управління інноваційною здатністю.

Осуществлена систематизация научно-методических подходов к пониманию категории «инновационный потенциал», «инновационная способность». Определено, что инновационная способность является одним из важнейших инструментов повышения уровня экономического развития как субъекты хозяйствования, так и высших учебных заведений. Рассмотрены основные методы оценки инновационного потенциала. Определено, что в настоящее время не разработана единая универсальная методическая база не только оценки инновационной способности, но и инновационного потенциала ни субъектов хозяйствования, ни высших учебных заведений. Отмечена целесообразность разработки для оценки инновационной способности высших учебных заведений усовершенствованного методического подхода на основе комбинирования элементов отдельных методов с соответствующим определением уровней инновационной способности.

Ключевые слова: инновации, инновационное развитие, субъекты хозяйствования, заведения высшего образования, инновационный потенциал, инновационная способность, управление инновационной способностью.

The article is devoted to the study of theoretical and methodological aspects of managing the innovative capacity of higher education institutions. The innovative ability of higher education institutions as a characteristic of innovative potential is considered. It has been identified that innovation capacity is one of the most important tools for increasing the level of economic development of both businesses and higher education institutions. It is determined that, given that innovation capacity is considered mainly at the enterprise level as a characteristic of the concept of «innovation potential», in modern science and practice there are no separate methods and methodological approaches to assessing the innovation capacity of business entities or institutions of higher education. education. This determines the feasibility of conducting research on methods of assessing innovation capacity. The main methods of assessing the innovation potential of economic entities are considered. It is determined that so far no single universal methodological basis has been developed not only for assessing the innovative capacity, but also for the innovative potential of neither business entities nor higher education institutions. It is concluded that none of the considered methods of assessing the innovative potential of enterprises can be considered universal and fully possible to assess their

innovative ability and use at the level of higher education institutions. Emphasis is placed on the need for in-depth theoretical, practical and methodological research on research and development of improved methodological approach to assessing the innovative capacity of higher education institutions by combining of elements of individual methods with appropriate definition of innovation levels to economically interpret calculation results and compare evaluation results. The conclusion is made about the expediency of further research that the development of measures to increase the level of innovation capacity of free economic zones in accordance with their strategic goals and objectives.

Keywords: innovation, innovation development, business entities, higher education institutions, innovation potential, innovation ability, innovation ability management.

Постановка проблеми. Підвищення рівня інноваційної здатності закладів вищої освіти (ЗВО) в сучасних умовах є одним з важливих завдань, вирішення якого сприятиме забезпеченню економічного зростання держави й переходу її та регіонів до сталого розвитку. Доцільність зазначеного зумовлюється певною мірою тим фактом, що визначальними чинниками розвитку економіки є наявність та якість інтелектуального ресурсу, можливості здійснення підготовки конкурентоспроможним фахівців, затребуваних як на вітчизняному, так і міжнародному ринках праці та ефективного використання інноваційного потенціалу, який, у свою чергу, залежить значною мірою від інноваційної здатності усіх елементів економічної системи, що значною мірою забезпечується розвитком освітньої та дослідницької діяльності в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні аспекти дослідження інноваційного потенціалу, інноваційної здатності, яку сучасній науковій літературі переважним чином ототожнюють з інноваційною спроможністю та визначають на рівні суб'єктів господарювання в якості однієї з характеристик їх інноваційного потенціалу, досить змістовно розглянуто в наукових працях багатьох авторів, зокрема таких як: Д.С. Бутенко, Н.І. Верхоглядова, К.В. Діхтяренко, С.М. Ілляшенко, І.О. Каширнікова, Н.В. Краснокутська, С.В. Лабунська, П.П. Микитюк, Т.В. Полозова, Н.В. Смолінська, М.А. Чайковська, Є.О. Чайковський.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на значний науковий доробок авторів за проблематикою дослідження, певну різноманітність наукових, методичних та теоретико-практичних підходів відносно пояснення феномену «інновації», «інноваційний розвиток», «інноваційна спроможність», «інноваційна здатність», «інноваційний потенціал» та їх впливу на економічне зростання як суб'єктів господарювання (зокрема й ЗВО), так і держави, до сих пір не сформовано єдиного понятійного апарату у даному напрямі економічних дослі-

джень, механізму взаємозв'язку між цими економічними категоріями, системного погляду на них та єдиного науково-методичного підходу, що враховував би зв'язки між ними. Реалізація зазначеного потребує детальнішого розгляду окреслених проблемних питань у контексті дослідження теоретико-методичних аспектів управління інноваційною здатністю закладів вищої освіти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у дослідженні теоретико-методичних аспектів управління інноваційною здатністю закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційна здатність сприяє нарощуванню та підвищенню рівня інноваційного потенціалу як суб'єктів господарювання, так і ЗВО, їх конкурентоспроможності та економічного розвитку загалом. Аналізування наукової літератури за проблематикою дослідження свідчить, що інноваційну здатність переважним чином ототожнюють зі спроможністю до інновацій та розглядають як одну з характеристик інноваційного потенціалу підприємства як:

– сукупність характеристик підприємства, які визначають його здатність здійснювати діяльність щодо створення і практичного використання нововведень (П.П. Микитюк [1, с. 138]);

– здатність і готовність будь-якої організації здійснювати реалізацію інноваційного процесу (С.М. Ілляшенко [2]);

– спроможність і готовність будь-якого підприємства до втілення інноваційного процесу (Н.В. Краснокутська [3]).

Зазначене потребує розгляду цих економічних понять у тісному взаємозв'язку з урахуванням двох основних підходів до характеристики економічних категорій «інновації», «інновація» та «нововведення» як (процесного та результативного). Ці підходи, у свою чергу, є взаємодоповнюючими один до одного, тому при дослідженні зазначених категорій їх доцільно розглядати не відокремленими один від одного, а з урахуванням причинно-

наслідкових зв'язків, що можуть виникнути у процесі діяльності господарюючих суб'єктів у результаті перетворення інноваційної ідеї в щось принципово нове, що відрізняється за набором характеристик від існуючих аналогів на ринку, враховуючи при цьому сформовану стратегію управління інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання [4]. Систематизацію науково-методичних підходів до розуміння категорії «інноваційна спроможність» наведено у табл. 1.

За результатом аналізування даних табл. 1, слід зазначити, що в науковій літературі інноваційна спроможність характеризується переважно як:

- тотожне поняття до здатності розробляти та впроваджувати інновації (Н.В. Смолінська), спроможності до провадження інновацій (К.В. Діхтяренко);
- здатності до акумулювання ресурсів, отождошення з інноваційністю (Т.В. Полозова);
- стан наявної ресурсної бази, що обумовлює можливість її ефективного використання у контексті економічної безпеки (С.В. Лабунська);
- сприйняття інновацій та нововведень як умов, що забезпечують швидку комерціалізацію інновацій (Д.С. Бутенко).

Таким чином, слід зазначити, що інноваційний потенціал використовується у значенні характеристики, здатності, готовності та спроможності, натомість інноваційна спроможність розглядається як здатність, спроможність, стан та сприйняття.

На основі аналізування праць науковців слід зазначити, що інноваційна здатність є одним з найважливіших інструментів підвищення рівня економічного розвитку як суб'єктів господарювання, так і ЗВО, які мають спільні риси з підприємствами та піддаються впливу ринкових чинників наряду з першими. Тому у контексті дослідження, зважаючи на те, що інноваційна здатність виступає в переважній більшості наукових праць в якості однієї з характеристик інноваційного потенціалу, вбачається за доцільне розмежовувати поняття «інноваційна спроможність» та «інноваційна здатність» та розглядати останню як категорію, головною характеристикою якої є спроможність досягнення кінцевого результату у разі здійснення інноваційної діяльності.

Таким чином, інноваційну здатність можна визначити як кінцевий результат практичного використання спроможності створення та впровадження інновацій за умови ефективного використання ресурсів різних видів з урахуванням впливу чинників зовнішнього та

внутрішнього середовища задля підвищення рівня інноваційного розвитку ЗВО.

У зв'язку з зазначеним актуалізується потреба в пристосуванні до умов мінливого зовнішнього середовища, досягти чого можна за рахунок створення, використання та впровадження інновацій закладами вищої освіти та підвищення рівня їх інноваційної здатності, зокрема, через їх взаємодію з бізнес-середовищем.

Взаємодія типу «ЗВО – бізнес» сприятиме досягненню синергетичного ефекту розвитку інноваційної здатності як суб'єктів господарювання, так і закладів вищої освіти, ефективними прикладами чого є зростання частки бізнесу у фінансуванні інноваційної діяльності, тоді як вітчизняні підприємства значно менше беруть участь у таких процесах [7, с. 147].

Загалом у процесі еволюції теорії та практики інноваційного розвитку як суб'єктів господарювання, так і ЗВО, розроблено низку концептуальних та методичних підходів з використанням окремих методів й загалом створено широкий арсенал інструментів для вибору стратегій управління таким розвитком. Зазначене зумовлене певним чином тим, що в сучасних умовах розвитку економіки України раціональне використання інноваційного потенціалу як суб'єктів господарювання, так і ЗВО, є важливою передумовою підвищення ефективності інноваційного управління ними й впливає на можливість досягнення ними стратегічних цілей та завдань, що, у свою чергу, передбачає використання їх інноваційної здатності у якості важливого чинника такого управління.

Однак, зважаючи на те, що інноваційну здатність розглядають переважним чином на рівні підприємств як характеристику поняття «інноваційний потенціал», в сучасній науці та практиці не існує відокремлених методів та методичних підходів до оцінювання інноваційної здатності ні суб'єктів господарювання, ні ЗВО. Зазначене сприяє виникненню незгодженості у поглядах науковців щодо визначення рівня інноваційного потенціалу та зумовлює доцільність проведення дослідження методів оцінювання інноваційної здатності, найоптимальнішого для проведення розрахунків з урахуванням впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища та можливості узгодження отриманих результатів зі стратегічними цілями інноваційного розвитку ЗВО.

У цьому контексті ЗВО є платформою для створення, впровадження інновацій та генерування знань, умінь і навичок й використання їх в дослідницькій діяльності у разі здійснення тісної взаємодії закладів вищої освіти з біз-

несередовищем та державою. Реалізація чого потребує розроблення та впровадження заходів щодо адаптації їх до умов мінливого зовнішнього середовища та забезпечення, у результаті цього, повного життєвого циклу інновацій – від «ідейнісного» етапу до стадії готового продукту» задля їх повної трансформації із традиційного в інноваційний тип [7, с. 147].

Для оцінювання інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання використовують різноманітні методи, які охоплюють різні сторони їх діяльності або мають різні теоретичні основи [8, с. 168]:

– якісні: метод експертних оцінок; метод Дельфи; сценарний метод; метод Фелікса-Рігса; номограма Харрінгтона;

– комбіновані: імітаційне динамічне моделювання; ситуаційне моделювання; структурно-лінгвістичне моделювання; нейромережеве моделювання;

– кількісні: лінійна комбінація частинних (групових) індикаторів з ваговими коефіцієнтами; середня геометрична добутку частинних індикаторів; метод суми місць; методи багатовимірного статистичного аналізу; регресійний аналіз; таксонометричний метод; кластерний аналіз; дискримінантний аналіз; факторний аналіз, метод головних компонент.

Ці методи дають можливість дослідити поточний стан інноваційного потенціалу, визначити сильні та слабкі сторони й здійснити загальний моніторинг інноваційного розвитку, однак точність отриманих даних оцінювання та подальші дії щодо свого розвитку й вироблення відповідної стратегії управління залежать від вірно обраного методу з урахуванням специфіки функціонування суб'єктів господарювання чи ЗВО.

У контексті проблематики дослідження слід зазначити, що жоден з розглянутих методів оцінювання інноваційного потенціалу підприємств не можна вважати універсальним

та повною мірою можливим для використання оцінювання інноваційної здатності на рівні закладів вищої освіти. Об'єктивною підставою для чого є те, що наявні в науковій літературі методи оцінювання інноваційного потенціалу підприємств є не лише складними в розрахунках, але й передбачають використання ряду показників (їх можна вважати за змістом рекурсивними), що не можуть бути сформовані на основі масиву даних, який є в розпорядженні у ЗВО, зважаючи, перш за все на те, що не всі показники суб'єктів господарювання становлять таку ж цінність для ЗВО з точки зору забезпечення ефективності їх інноваційного розвитку, яка [4; 9] певною мірою залежить від того, наскільки стратегічна мета може бути досягнута у разі розроблення та реалізації стратегії такого управління.

Висновки. Враховуючи зазначене вище, слід констатувати, що в науці та практиці не розроблено єдиної універсальної методичної бази не лише оцінювання інноваційної здатності, але й інноваційного потенціалу ні суб'єктів господарювання, ні ЗВО. Зазначене зумовлює доцільність проведення глибоких теоретичних, практичних та методичних досліджень й розроблення удосконаленого методичного підходу до оцінювання інноваційної здатності ЗВО на основі комбінування елементів окремих методів з відповідним визначенням рівнів інноваційної здатності, що дасть можливість економічної інтерпретації результатів розрахунку та порівняння в динаміці.

Перспективи подальших розвідок за проблематикою дослідження полягають у проведенні ґрунтовних досліджень та розроблення заходів підвищення рівня інноваційної здатності ЗВО у відповідності з їх стратегічними цілями та завданнями, що у перспективі сприятиме забезпеченню висхідного тренду економічного зростання держави й переходу її та регіонів до сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. / за ред. П.П. Микитюка. Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.
2. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. Суми : Університетська книга, 2003. 278 с.
3. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент. Київ : КНЕУ, 2003. 504 с.
4. Бреус С.В., Лшко М.В. Основні аспекти дослідження сутності Інновацій у контексті управління інноваційною діяльністю суб'єкта господарювання. *The X International Science Conference «Trends and prospects development of science and practice in modern environment»*, November 22–24, Geneva, Switzerland. 2021. P. 125–130.
5. Верхоглядова Н.І., Каширнікова І.О. Методичний підхід до визначення інноваційного потенціалу підприємства. *Ефективна економіка*. 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2458> (дата звернення: 11.02.2022).

6. Чайковська М.А., Чайковський Є.О. Спроможність підприємства до реалізації інноваційної стратегії розвитку. *Підприємництво та інновації*. 2018. Випуск 6. С. 21–26.
7. Лабунська С.В., Собакар М.В. ЗВО як платформа для розроблення інноваційного продукту: на прикладі удосконалення методичних підходів. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 3(69). С. 145–152.
8. Мясников В.О. Методичний підхід до оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 12-1. С. 167–174.
9. Бреус С.В. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності машинобудівного комплексу України. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 1. С. 162–169.

REFERENCES:

1. Mykytiuk, P.P. (Ed.) (2015) *Innovatsiinyi rozvytok pidpryemstva* [Innovative development of the enterprise]. Ternopil: PP «Prynter Inform». (in Ukrainian)
2. Illiashenko, S.M. (2003) *Upravlinnia innovatsiinyh rozvytkom: problemy, kontseptsii, metody* [Management of innovative development: problems, concepts, methods]. Sumy: VTD «Universytetska knyha». (in Ukrainian)
3. Krasnokutska, N.V. (2003) *Innovatsiinyi menedzhment* [Innovative management]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
4. Breus, S.V. & Lyshko, M.V. (2021) *Osnovni aspekty doslidzhennia sutnosti Innovatsii u konteksti upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu subiekta hospodariuvannia* [The main aspects of the study of the essence of Innovation in the context of managing innovation activities of the entity]. *The X International Science Conference «Trends and prospects development of science and practice in modern environment» (Geneva, Switzerland, November 22nd–24th, 2021)*, pp. 125–130. (in Ukrainian)
5. Verkhohliadova, N.I. & Kashyrynikova, I.O. (2013) *Metodychnyi pidkhid do vyznachennia innovatsiinoho potentsialu pidpryemstva* [Methodological approach to the definition of innovative capacity of enterprise]. *Efektivna ekonomika*, 11. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2458> (in Ukrainian)
6. Chaikovska, M.A. & Chaikovskiy, Ye.O. (2018) *Spromozhnist pidpryemstva do realizatsii innovatsiinoi stratehii rozvytku* [Ability of enterprises to implement an innovative development strategy]. *Pidpryemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and Innovation*, 6, 21–26. (in Ukrainian)
7. Labunska, S.V. & Sobakar, M.V. (2020) *ZVO yak platforma dlia rozroblennia innovatsiinoho produktu: na prykladi udoskonalennia metodychnykh pidkhodiv* [HEI as a platform for development of an innovative product: on the example of improvement of methodological approaches to management of enterprise's innovative activities costs]. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia – Scientific View: Economics and Management*, 3(69), 145–152. (in Ukrainian)
8. Miasnykov, V.O. (2016) *Metodychnyi pidkhid do otsinky innovatsiinoho potentsialu promyslovykh pidpryemstv* [Methodical approach for the innovative potential assessment of the industrial enterprises]. *Prychornomorski ekonomichni studii – Black sea economic studies*, 12–1, 167–174. (in Ukrainian)
9. Breus, S.V. (2006) *Rol innovatsii u zabezpechenni konkurentospromozhnosti mashynobudivnoho kompleksu Ukrainy* [The role of innovations in ensuring the competitiveness of the machine-building complex of Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual Problems of Economics*, 1, 162–169. (in Ukrainian)